

KERBELÂ MERSİYELERİNİN TÜRK TOPLUMUNA YANSIYAN BİR ÖRNEĞİ: ŞEYH GÂLİB'İN BİR KITASINA İLAVE OLARAK YAZILMIŞ BİR KERBELÂ MERSİYESİ

AN EXAMPLE OF KARBALA DIRGES REFLECTED ON
TURKISH SOCIETY: A KARBALA DIRGE WRITTEN AS AN
ADDITION TO A VERSE OF SHEIKH GALIB

MUTLU MUHAMMET AKTAŞ*

Sorumlu Yazar

Öz

Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi hadisesi İslam toplumunda derin bir hüznü ifade eder. Bu elim hadiseye duyulan acıyı, kalplerde bıraktığı yarayı anlatmak, Hz. Hüseyin'e ve ailesine yapılanlara dair matemi yaşatmak maksadıyla Kerbelâ mersiyesi kaleme alınmıştır. Yüzyıllar boyunca şehit edildiği muharrem ayında ve aşure gününde başta Alevilik olmak üzere Türk toplumunun her kesiminde birçok ritüelle birlikte okunması gelenek hâline gelmiştir. Hatta tekkelerde bu husus âdeta zaruri sayılmıştır. Buna bağlı olarak klasik Türk edebiyatında da Kerbelâ mersiyelerinin yazılması şairlerce giderek revaç bulmuştur. Yüzyıllar içinde önemli şairler tarafından Kerbelâ mersiyesi yazılmıştır. Bu çalışmada da klasik Türk edebiyatının önemli şairlerinden Şeyh Gâlib'in bir kıtasına ilave olarak yazılan bir Kerbelâ mersiyesi ele alınmıştır. Mersiye Milli Kütüphanedeki bir mecmuâda yer almaktadır. "*Şeyh Gâlib Kuddise Sırrıhu'l-Vâhib Hazretlerinin Kit'a-i Ra'nâsına On Birer Beyt İlâvesiyle Mersiyyedir*" başlığını taşımaktadır. Şeyh Gâlib *Divan*'ında yer almayan mersiye'nin kim tarafından oluşturulduğu belli değildir. Manzumenin başlığı, içeriği ve şairin üslup özellikleri gibi hususiyetler kime ait olduğunu tam olarak ortaya koymamaktadır. Bununla birlikte Şeyh Gâlib'in kıtasına ilave olarak oluşturulması klasik Türk şiirinde tazmin örneğini akla getirmektedir. Bu çalışma öncelikli olarak Türk toplumunda Hz. Hüseyin'e duyulan sevgi ve hürmetin bütün kesimlere nasıl aksettildiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Ayrıca tür için istisnai örnekler arasında sayılabilecek bu mersiye'nin tanıtılması, onun aracılığıyla Kerbelâ mersiyelerinin şekil ve muhteva hususiyetleri ile ilgili bilgi verilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar kelimeler: Kerbelâ Mersiyesi, Şeyh Gâlib, mecmuâ, Türk kültürü, Hz. Hüseyin

Abstract

The incident of Hz. Hussein's martyrdom in Karbala expresses deep sadness in the Islamic society. Expressing the sadness felt about this sad event and the impact it left on the hearts of Karbala dirges were written to mourn what was done to Hz. Hussein and his family. For centuries, it has become a tradition to recite it along with many rituals in all segments of Turkish

İnceleme Makalesi / Künye: AKTAŞ, Mutlu Muhammet. "Kerbelâ Mersiyelerinin Türk Toplumuna Yansıyan Bir Örneği: Şeyh Gâlib'in Bir Kıtasına İlave Olarak Yazılmış Bir Kerbelâ Mersiyesi". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi 109 (Mart 2024), 187-200. <https://doi.org/10.60163/tkhcbva.1368446>.

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Ordu, E-mail: mutlumaktas@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1145-3342.

society, especially Encyclopaedia of Islam, in the month of Muharram when he was martyred and on the day of Ashura. In fact, this has become mandatory in all lodges. Accordingly, the writing of Karbala dirges has become increasingly popular among poets in classical Turkish literature. Karbala dirges have been written by important poets over the centuries. In this study, a Karbala dirge written in addition to a poem by Sheikh Galib, one of the important poets of classical Turkish literature, will be discussed. The dirge is included in a poem collection in the National Library. It is titled “Elegy to the Continent of His Holiness Sheikh Galib Kuddise Sirrihu’l-Vâhib with the Addition of Eleven Couples”. It is not clear who composed the dirge, which is not included in Sheikh Galib’s Divan. Characteristics such as the title of the poem, its content and the stylistic characteristics of the poet do not fully reveal who it belongs to. However, its creation as an addition to Sheikh Galib’s stanza brings to mind an example of compensation in classical Turkish poetry. This study was primarily aimed to identify how the love and respect for Hz. Hussein in Turkish society was reflected in all segments of society. In addition, it was aimed to introduce this elegy, which could be considered among the exceptional examples of the genre, and to provide information about the form and content characteristics of Karbala dirges.

Keywords: Karbala Dirges, Sheikh Galib, poem collection, Turkish culture, Hz. Hussein

Giriş

Dünyanın geçiciliği ya da ölüm gerçeği insanoğlunun varoluşundan bu yana duygu ve düşünce dünyasına girmiş bir olgudur. Bu nedenle bireyden başlayarak gelenek ve görenekten, dinî inanışlara kadar toplumla ilgili pek çok alanda kendini hissettirmiştir. Doğal olarak edebiyatın da duygu ve düşünceyi en etkili şekilde anlatma vasfından hareketle ölümlerle ilgili unsurlardan etkilenmesi, kendisi için edebî bir malzeme hâline getirmesi kaçınılmaz bir durumdur. Öyle ki kaynaklar insanoğlunun ilk söylediği şiirin mersiye olduğunu, en eski mersiye de Kâbil’in Habîl’i öldürmesi üzerine Hz. Âdem tarafından söylendiğini kaydeder (Koç, 2019, 127). Bu açıdan bakıldığında edebiyatın temellerinin atılmasında ölüm gerçeği ve onu anlatan mersiye türünün önemi yadsınamaz. Ancak klasik Türk edebiyatının doğuşunda ve gelişiminde mersiye türüne böyle bir misyon yüklemek zordur. Bununla birlikte gelenek için öneminin ortaya konulmasının gerekliliği de açıktır.

Klasik Türk edebiyatında bilhassa ölmüş bir kişi (Özön, 1971, 431; Canım, 2012, 127) hakkında duyulan üzüntü ve acıyı anlatmak için yazılan şiirlere (Dilçin, 2016, 259) mersiye denir. Eski Türk şiirinin en zengin örneklerini verdiği “sagu söyleme geleneği” İslamiyet’ten sonra klasik Türk edebiyatında “mersiye yazma geleneği” olarak devam etmiştir (Koç Keskin, 2016, 371). Padişahların, şehzadelerin, vezirlerin, devlet adamlarının, şeyhlerin, aile efradının birinin ya da diğer önemli kişilerin hatta hayvanların ölümü veya kaybedilen şehirler için birçok mersiye kaleme alınmıştır (Koç, 2019, 127).

Mersiye denilince akla gelen önemli hususlar arasında Kerbelâ ve Kerbelâ mersiyesi yer almaktadır. Kerbelâ, Türk edebiyatının her alanında, dinî-tasavvufî edebiyattan divan, halk ve âşık edebiyatına kadar, Hz. Hüseyin ve onunla birlikte ailesi ve yakınlarının şehit edildiği bir yer olarak görülmüş ve kutsiyet atfedilmiştir (Esir, 2012, 45). Özellikle Alevi-Bektaşî edebiyatında Hz. Hüseyin’e duyulan sevgiyi ve onun şehadeti dolayısıyla yaşanan ıstırapı anlatan şiirlere de mersiye ya da Kerbelâ mersiyesi denilmiştir. Hatta çoğu zaman mersiye denilince akla ilk gelen ve kastedilen İslam âleminin büyük facialarından biri olarak kabul edilen Hz. Hüseyin’in şehit edilmesini konu alan Kerbelâ mersiyesi olmuştur (Erdoğan, 2009, 54).

Klasik Türk edebiyatında Kerbelâ konulu eserler; manzum, mensur ve nazım-nesir karışık olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu türde verilmiş eserlerin genel adı “Maktel-i Hüseyin”dir (Şahin, 2011, 240; Arslan ve Aksoyak, 1996, 49-50). Kerbelâ mersiyeleri içinde en tanınmışları arasında Fuzûlî ve Kâzım Paşa gibi şairlerin Kerbelâ olayını ele alarak Hz. Hüseyin için yazdığı mersiyeler (Dilçin, 2016, 259) gösterilebilir.

Klasik Türk edebiyatında genel manada yüzyıllara göre mersiyelerde bir düşüş yaşanırken Kerbelâ mersiyelerinde durum farklıdır. XVI, XVII ve XVIII. yüzyıllarda bu mersiyelerin sayıları artarak devam eder. XIX. yüzyılda ise Kerbelâ mersiyelerinin sayısında beklenmedik bir artış görülür (Çakır, 2012, 706; Çiftçi, 2008, 16). Türe duyulan ilgi, 10 Muharrem’in matem günü olarak anılmaya başlaması, bu tarihte yeni bir mersiye yazma geleneğinin yaygınlaşması hatta Bektaşî tekkelerinin kapatılmasıyla oluşan tasavvufî değişimin edebiyatı da etkilemesiyle XIX. yüzyılda da devam etmiş; aralarında Şeref Hanım, Osman Nevres, Yenişehirli Avnî, Mûsâ Kâzım Paşa ve Osman Şems Efendi gibi şairlerin bulunduğu isimler, Kerbelâ mersiyeleriyle tanınmışlardır (Çağlayan, 1997, 270 XIV, 40, 46; Uzun, 2006, 9; Arslan ve Erdoğan, 2009, 50-51; Yılmaz, 2016, 384-385, 389-390, 631; Alp, 2020, 63; Kaya, 2022, 269).

Çalışmaya konu olan manzume de Kerbelâ mersiyesidir ve Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu içindeki bir mecmuâda yer almaktadır. Şeyh Gâlib’in bir kıtasına ilave edilen beyitlerle oluşturulmuştur. Manzumeye beyitlerin Şeyh Gâlib mi yoksa başka bir şair tarafından mı eklendiği hususunda mecmuâda bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca Şeyh Gâlib *Divan*’ında yer almadığı gibi şairle ilgili mevcut herhangi bir çalışmada da rastlanmamıştır. Bu nedenle kime ait olduğu ile ilgili bir neticeye varılamamaktadır.

Mersiyeyi önemli yapan özellikleri arasında çıkış noktası olan kıtanın -Gâlib *Divan*’ında belirttiği üzere- bir aşure günü yapılan ve Mevlevîlere has bir musiki töreni olan “ayîn-i şerîf”te söylenmiş olmasıdır. Bu durum muharrem ayında mersiye okuma geleneğinin Türk kültüründe ne kadar benimsendiğini ve çeşitli toplum kesimlerine yayıldığını göstermektedir. Bu nedenle çalışmaya konu olan mersiye incelenirken bu hususun üzerinde durulması ve vurgulanması zaruret arz etmektedir.

Çalışmada tündengelim yöntemi kullanılarak öncelikle Türk toplumunda muharrem ayında ve aşure gününde Kerbelâ mersiyesi okumanın yeri üzerinde durulacaktır. Bununla birlikte manzume muhteva ve şekil yönünden incelenecektir. Mecmuâ hakkında bilgi verildikten sonra mersiyenin çeviri yazılı hâli ve mecmuâda yer alan metni sunulacaktır.

1. Muharrem Ayı ve Aşure Gününde Kerbelâ Mersiyesi Okuma Geleneği

İslam toplumunda muharrem ayı ibadetin yanında matemî de ifade eder. Bu manada ayın bilhassa matem ve hüzn yönünü ortaya koyması bakımından Kerbelâ mersiyelerinin yazılıp okunması olağan bir durumdur. Üstelik bunun bir gelenek hâline gelerek toplumun her kesimine yayılması kaçınılmazdır.

Türk toplumunda özellikle Alevilikte muharrem ayı önemli bir yere sahip olup bir yas ve oruç ayı olarak ele alınır. Tutulan yasin ve orucun merkezinde meşum Kerbelâ hadisesi vardır. Bu oruç, 10 Muharrem 680 yılında Kerbelâ’da şehit edilen İmam Hüseyin ve yanındakilerin yasını tutmak içindir (Ünlü, 2020, 39; Alpaslan, 2012, 257; Yaman, 2007, 222). Bu günlerde su içilmez, düğün eğlence yapılmaz, eğlence yerlerine gidilmez, hayvan kesilmez, çamaşır değiştirilmez, saç sakal kesilmez, gönül kırılmaz. Gerçekleşen facia her yıl canlandırılır. Ehlibeyt için ağıtlar, mersiyeler

söylenir, matem tutulur (Aytaş, 2010: 2). Bununla birlikte mateme girdikten sonra Fuzûlî'nin *Hadîkâtü's-sü'edâ* adlı eserinden “Hz. Hüseyin'in Kerbelâ Olayı” bölümü (azar azar), şehâdet zamanı olan onuncu gün ise *Hadîkâ*'nın “Şehâdet” bahsi (Özlu, 2011, 200; Noyan, 1984, 87) kısmından okunur. Hatta bugünlerde Kerbelâ Olayı'nı anlatan muharremiye denilen bestelenmiş mersiyeler de (Yöre, 2011, 230; Uzun, 2006, 8; Aktaş, 2006, 40) seslendirilir.

Alevi topluluklar açısından muharrem ayıyla birlikte aşure günün de önemi büyüktür. Kerbelâ'da İmam Hüseyin'in oğlu Zeynelabidin sağ kurtulduğu için aşure günü aynı zamanda mutluluk günüdür. Bu nedenle çorba tatlı olur. Muharrem ayında Aleviler bir araya gelerek birlikte mersiyeler, şiirler, deyişler söyler ve Alevi önderlerinin kahramanlık öykülerini söyleşirler (Ünlü, 2020, 36). Bu yönden değerlendirildiğinde Alevilikte bilhassa muharrem ayı ve aşure günü içinde birçok önemli ritüelin yanında akşamları Kerbelâ mersiyesi okuma geleneğinin de mutlaka var olduğu görülmektedir.

Aleviliğin yanında özellikle Osmanlı döneminde hem devlet yönetimi hem de toplum nezdinde muharrem ayı içinde aşure günü bir bayram havası içerisinde kutlanmıştır. Törenlerde devlet ve padişah için yapılan dualar yanında İmam Hüseyin ve diğer şehitler için mersiyeler okunmuş, aşure pişirilerek zengin-fakir herkese aynı tatlıdan ikram edilmiş ve âdeta sosyal statülerin bir öneminin olmadığı vurgusu yapılmıştır (Özlu, 2011, 204). Bunun yanında muharrem ayı ve aşure gününe ait birçok hususiyet toplumun diğer kesimlerinde olduğu gibi o dönem faaliyet gösteren tekkelere¹ de aksetmiştir. Başta Bektaşî olmak üzere tarikatlar birçok geleneği özümsemiştir. Özellikle aşure günü Hz. Hüseyin'i anmak amacıyla dua/mersiye okuma ve matem gününü hatırlatma vesilesiyle yâd edilmiştir (Polat, 2019, 464).

Mevlevî tekkelerinde muharrem ayındaki bir mukabele gününde aşure kaynatılmıştır. Aşure gecesi Fuzûlî'nin *Hâdîkat-üs-süedâ*'sından parçalar, mersiyeler okunmuştur (Özlu, 2011, 201). Öyle ki muharrem ayında icra edilen aşure törenlerinde, bütün tarikatlarda Kerbelâ mersiyesi okuma gelenek (Turan ve Akgül, 2013, 32; And, 2002, 194; Özmen, 1998, 521) hâline gelmiştir. Tarikatlara mensup şairler mensup oldukları tekkeye karşı mersiye yazma zorunluluğunu hissetmişlerdir. Mersiye yazmak, şairlere Hz. Ali'ye ve Âl-i abâya olan sevgilerini gösterme imkânı sağlamıştır (Ekici, 2022, 32).

Yukarıda da zikredildiği üzere bilhassa Osmanlı devletinin yönetim kademesinden, toplumun çeşitli kesimlerine, tekkelere kadar muharrem ayı içinde ve aşure gününde Kerbelâ mersiyeleri okunması âdeta elzem hâle gelmiştir. Bu durumla ilişkili olarak birçok şair tarafından Kerbelâ mersiyeleri yazılmıştır. Bu da yüzyıllar boyunca Kerbelâ mersiyesi okuma geleneğini giderek güçlü kılmıştır.

2. Şeyh Gâlib'e Ait Bir Kıta ve Kerbelâ Mersiyesi

Kendisi de bir Mevlevî şeyhi olan Gâlib, Mevlevî şairlerinin hâl tercümelerini kısaca yazmış ve bazı şiirlerinden seçmeler meydana getirmiştir. Müsvedde halindeki bu eserin tertip, tasnîf ve ikmâli için Esrar Dede'ye verdiği bildirilmektedir. Esrar Dede bu müsvedde üzerinde çalışarak *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye* adlı eserini

1 Osmanlı kültüründe ve tekkelerde aşure geleneği hakkında ayrıntılı bilgi için Polat, Kadim. “Aşure Geleneğinin Tarihsel Arka Planı ve Osmanlı Kültür Dünyasına Yansımaları”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3/4, (2019), 457-474.; Özlu, Zeynel. “Osmanlı Devletinde Tekkelere Bir Bakış: Aşure Geleneği”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 57, (2011), 191-212.

meydana getirmiştir (Okçu, 2018, 8). Mevlevîlik için bu kadar önemli bir esere önyak olup katkı sunan bir şairin -üstelik bir şeyh sıfatıyla- Hz. Ali'ye olan sevgisini *Divan*'ında ifade etmekten ve Hz. Hüseyin'in şehitliğine duyduğu hüznü anlatmaktan geri kalmayacağı açıktır. Bu bağlamda *Divan*'ında yer alan “*Müseddes-i Ahar-ı Turki*” başlıklı manzumesinde (Okçu, 2018, 141; Kalkışım, 1992, 258-259) geçen “Biz Şâh-ı velâyet kuluyuz hem Aleviyiz”, “Evlâd-ı Hüseyin'in kul kurbânıyız el-hak” mısralarında Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'e olan sevgisini açıkça belirtmiştir. Aynı manzumede yer alan “Avân-ı Yezîd'in hele hasmânıyız el-hak” mısrasında olduğu gibi Kerbelâ hadisesinde Hz. Hüseyin'e yapılanlara karşı olduğunu ve Yezîd'e arka çıkanlara öfke duyduğunu bilhassa vurgulamıştır.

Çalışmaya konu olan Kerbelâ mersiyesinin temelini de Şeyh Gâlib'e ait bir kıta oluşturmaktadır. Kıta, Gâlib *Divan*'ında “*Kıt'alar*” başlığı altında yer almaktadır. “*Yevm-i Âşûrede Koca Mustafâ Paşa Câmiinde âyin-i şerif icrâ olunur iken Bârânın kesretle nüzûli akmasında dışarı hurûclarında söylenen rubâidîr*” (Okçu, 2018, 424; Kalkışım, 1992, 530) başlığını taşımaktadır. Mersiye meydana getirilirken kıtanın ilk iki mısraı ve son iki mısraına on birer beyit ilave edilmiştir. Böylece iki bentli, 24 beyitli bir manzume ortaya çıkarılmıştır. Kıtanın beyitler eklenmemiş hâli şu şekildedir:

Bulandı yevm-i âşûrâda çarhın tab-ı nâ-şâdı
Zemîn ü âsûmân bu hüzn ile deryâ-yı Nîl oldu
Semâvât ehlinin gözyaşındır bârân zann etme
Şehîd-i Kerbelânın rûh-ı pâkiyün sebil oldu
 (Okçu, 2018, 424; Kalkışım, 1992, 530)

Başlıkta da ifade edildiği şekilde kıtanın aşure gününde âyin-i şerifte² söylendiği belirtilmektedir. Âyin-i şerifin Mevlevîliğe ait bir hususiyet olması ve aşure gününde okunması Kerbelâ hadisesini anma ve matemi yaşama hususunda Şeyh Gâlib ve Mevlevîliğin bakış açısını göstermesi bakımından önemlidir.

Mersiye'nin kime ait olduğu ile ilgili olarak kesin bir hüküm vermek oldukça zordur. Çünkü “*Şeyh Gâlib Kuddise Sırrıhu'l-Vâhib Hazretlerinin Kıt'a-i Ra'nâsına On Birer Beyt İlâvesiyle Mersiyyedir*” şeklindeki başlık kime ait olduğunu ortaya koymamaktadır. Mersiye'nin hangi şairin olabileceği ile ilgili manzumedeki tek ipucu ikinci bentte Şeyh Gâlib'in kıtasından alıntılanmış mısralardan önceki beyitte geçen “ey Sâlim” ifadesidir. Çünkü bu ifade tecrit sanatını hatırlatmakta “Sâlim” ifadesinin şairin mahlası olabileceğini düşündürmektedir. Bundan hareketle Şeyh Gâlib'in çağdaşı ve sonrası yaşamış Sâlim mahlaslı bazı şairlerden eserlerine ulaşılabilenler incelenmiştir. Bu şairlerden Mirzâ-zâde Mehmed (Emin) Efendi'nin *Divan*'ında (Güfta, 1995), Seyyid Mustafa Sâlim Efendi'nin *Husrev ü Şîrin*'inde (Ayan, 2010), XIX. yüzyılda yaşamış Mevlevî şairlerden Üsküdarlı Süleymân Sâlim'in *Divançe*'sinde (Duman, 2020, 207-234) çalışmaya konu olan mersiyeye rastlanmamıştır. Aynı zamanda Sâlim mahlası kullanmamasına rağmen üslup olarak çalışmaya konu olan mersiyeye benzer

2 “Âyin-i Şerif, Mevlevî tarikatında “mukâbele” denen semâ” töreni sırasında okunup çalınan mûsikî eseridir. Bu eser, Türk mûsikîsinin en büyük formlarından biridir. Âyin-i Şerif"lerin güftesi, genellikle Mevlânâ'nın şiirlerinden seçilir ve dolayısıyla Farsça"dır.” Bkz. Öztuna, Yılmaz. *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*. C. 1. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1990. ; Akpınar, Hüseyin. “Mevlevî Mûsikîsi ve Şanhurfa Örneği”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18/18, (2007), 234.

özelliklere sahip olabileceği düşünülen Muâllim Feyzî'nin *Mâtem-nâme ve Vâveylâ* (Çiftçi, 2012) adlı eserlerine bakılmış ancak mersiyeyle rastlanmamıştır.

Bütün bunların yanında düşük bir ihtimal de olsa diğer olasılıkların da belirtilmesinde yarar vardır. Bunlardan birincisi yukarıda da zikredilen “*Müseddes-i Ahar-ı Türkî*” başlıklı Şeyh Gâlib *Divan*'ında yer alan manzumenin mecmuâda çalışmaya konu olan mersiyeden sonra yer alması, müstensih tarafından Şeyh Gâlib'e ait şiirlerin bir arada verildiği düşüncesini uyandırmaktadır. İkinci olasılık ise kıtanın ayın-i şerifte okunduktan sonra bir Mevlevî dervişi olan başka bir şair tarafından kaleme alındığıdır.

3. Mersiyenin Nazım Şekli

Klasik Türk edebiyatında mersiyelerin terkîb-i bent biçimiyle yazılması bir gelenek hâline gelmiştir (Dilçin, 2016, 259). Daha sonra sırasıyla kaside, tercî-i bent, murabba, müseddes, gazel, kıt'a, muaşşer, muhammes gibi nazım şekilleri kullanılmıştır (Şenödeyici vd., 2015, 106). Bununla birlikte Kerbelâ mersiyeleri hakkında doktora tezi hazırlayan Bünyamin Çağlayan'ın tasnifine göre Kerbelâ mersiyelerinde durum farklıdır ve kullanılan nazım şekilleri tercih edilmelerine göre gazel, müseddes, kaside, muhammes, terkîb-i bent, murabba, tercî-i bent... şeklinde sıralanmaktadır (Çağlayan, 1997, 46).

Çalışmaya konu olan mersiye, ilave edilen beyitlerle birlikte 12'ser mısralık iki bentten oluşmaktadır ve ilk 11 beyti mukaffa (aa bb...) son beyitleri müfret (xa) şeklindedir. Bilhassa bentlerden oluşması ve beyit sayıları akla terkîb-i bent veya tercî-i bent nazım şekillerini getirirse de kafiye örgülerine ve bent sayılarına bakıldığında bunun mümkün olduğu söylenemez. Çünkü terkîb-i bentler 8-20 mısralık bentlerin birleşmesiyle oluşur ve genellikle 5-7 bent arasında değişmekle birlikte Nâbî ve Leylâ Hanım'da olduğu gibi 3 ve 4 bende kadar inen, Bağdatlı Rûhî ve Esrâr Dede gibi 17 bende çıkanlar da vardır (İpekten, 2012, 115). Tercî-i bentlerin de terkîb-i bentten ayrılığı nokta vasıta beyitlerinin her bendin sonunda tekrar edilmesi (Alıcı, 2016, 147) şeklinde olduğu göz önüne alındığında bu iki nazım şekliyle yazıldığı da iddia edilemez. Ayrıca mecmuânın müstensihinin de nazım şekline ait herhangi bir ifadeye yer vermemesi manzumenin nazım şekli hakkında tam bir neticeye varılmasını engellemektedir.

Şunu da belirtmek gerekir ki mersiyenin yanında Şeyh Gâlib'den alıntılanan manzumenin nazım şekli hakkında da tereddüt söz konusudur. Çünkü Gâlib *Divan*'nda “*Kıt'alar*” bölümünde yer almasına karşın başlığında rubai olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda mecmuâda da kıta olduğu ifade edilmiştir. Bilindiği üzere asıl rubailer aaxa şeklinde bazıları ise nadir olarak xaxa kafiye örgüsüyle kaleme alınmaktadır (İpekten, 2012, 118). Bu durum her ne kadar rubai olma ihtimalini ortaya koysa da üslup, vezin gibi hususiyetler kıta özelliğini daha baskın hâle getirmiştir. Bu nedenle açıklamalarda manzumeden kıta olarak söz edilmiştir.

Manzumenin nazım şekli ile ilgili olarak verilebilecek en kesin hüküm ise manzumenin bir tazmin örneği olduğudur. Bu durum başlıkta da belirtilen “ilave” ifadesi ile de vurgulanmıştır. Çünkü tazmin; sevilen, beğenilen meşhur bir şiir parçasına -ki bu parça müstakil bir mısra veya beyit olabileceği gibi herhangi bir nazım biçiminden alınmış bir mısra, bir beyit veya iki beyit de olabilir- aynı vezin, kafiye, konu ve üslupta eklemeler yaparak musammat hâline (Çaycıoğlu, 2022, 285) getirilmesidir. Bu bakımdan çalışmaya konu manzume Şeyh Gâlib'in beyitlerinin alıntılı olduğu bir tazmin örneğidir ve iki bentlik bir musammat olarak düşünülebilir.

4. Mersiyenin Muhtevası

Klasik Türk edebiyatında yazılmış mersiyelerin muhtevasına bakıldığında dünyanın geçiciliği, gaddarlığı ve zalimliği, feleğe sitem, yas, övgü, olayın tasviri ve dua, temenni olmak üzere başlıca beş bölümden meydana geldiği görülür (Aydın, 2019, 243; İsen, 1994, 22). Çalışmaya konu olan mersiyede ise muhtevaya göre böyle bir bölüm sınıflandırmasına ve sıralamasına gidilmemiştir. Bu nedenle manzumenin muhteva hususiyetleri için öncelikle bentlerde işlenen konuların genel değerlendirmesi yapıp sonra beyit sıralaması esas alınarak anlatma yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda mersiyenin ilk bendinde genel manada bir yas ve ondan kaynaklı hüznün hâkim olduğu söylenebilir. Hz. Hüseyin ve ailesine karşı duyulan sevgi, kendisine ve Hz. Peygamber soyundan gelenlere yapılan haksızlıklar, olanlara karşı seyirci kalanlar ile birlikte feleğe ve Yezîd'e karşı sitem işlenir.

Manzumenin birinci bendinin ilk üç beytinde bir yas havası hâkimdir. Şair, mersiyeye Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi hadisesine hatırlatmada bulunarak başlamıştır. Bilhassa muharrem ayının gelişi ile gönüllerin matem yerine döndüğünü ifade etmiştir. Böylece bu olayın etkisiyle ayın ibadetle birlikte bir yası da anlattığını vurgulamıştır. Şair bununla birlikte matem anlatmak için özellikle gam, keder, kerb gibi hüznün ifadelerini sıklıkla kullanmıştır. Aynı zamanda bunları inlemek, zâr u giryân etmek gibi ifadelerle desteklemiştir.

İlk bendin dördüncü beytinde feleğe sitem vardır. Şair, Hz. Hüseyin'in vefatını anlatırken onun için “nahl-i şimşâd” ifadesini kullanmıştır. Feleğin sam yelinin eserek dinin rehberi ve yol göstericisini soldurduğu belirtilmiştir.

Beş ile yedinci beyitler arasında Hz. Hüseyin'e övgünün yanında kendisine yapılan haksızlıklara duyulan öfke hâkimdir. Şair, Hz. Hüseyin için “Hüseyin-i müctebâ” tabirini kullanarak onun seçilmiş bir kişi olduğunu bu nedenle Allah'ın emirlerine en mükemmel şekilde uyduğunu belirtmiştir. Hz. Hüseyin'in düşmanlarından dünyada görmediği fesat kalmadığını, sonunda ise ailesi ile birlikte evlatlarının ayaklar altında kaldığını belirtmektedir. Yedinci beyitte ise “iffet mülkünün şahı” olarak tabir ettiği Hz. Hüseyin'in perişan hâline bütün Şam ve Bağdat halkının uzaktan bakarak seyirci kaldığını, yardımına gitmediğini özellikle belirtmektedir. Böylelikle sadece zulmedenlere değil, yapılanlara göz yumanlara, yardımına yetişmeyenlere de sitem etmektedir.

Sekizinci beyitte Hz. Hüseyin'i destekleyenler için yiğit, cesur anlamına gelen “dilâver” ifadesi kullanılarak methedilmişlerdir. Hz. Hüseyin'in vefatından sonra gidecekleri başka bir yer olmadığı, feryat ve figanlarını artırıp yapılanlara lanet ettikleri belirtilmektedir.

Dokuz ve onuncu beyitlerde ismi doğrudan zikredilmese de Yezîd'e karşı büyük bir sitem vardır. Hz. Hüseyin'in Hz. Peygamber'in torunu olması münasebetiyle olsa gerek ailesi için “hânedân” ifadesi kullanılmış ve Yezîd'in Hz. Peygamber soyundan gelen hanedanına adaletsiz davranıp zulmettiği ifade edilmiştir. Aynı zamanda bu tutumu ve yaptıklarının kendisi için bir alışkanlık olduğu söylenmiştir. Hileleri ile birlikte dinin köşkü ve binasının harap olduğu da vurgulanmıştır. Şair, bütün bu yaptıklarından dolayı Yezîd için köpek, mel'ûn ve kâfir oğlu kâfir gibi ifadeler kullanmıştır.

On birinci beyitte muharrem ayı ve aşure günü gibi kutsiyeti olan zamanların hüznü ve ıstıraba dönüşme nedenleri sorgulamakta bu husustaki hoşnutsuzluk ifade edilmektedir. Şaire göre ayın hüznü ve ıstırapla anılmasının başlıca sebebi Yezîd'dir. Ondan dolayı neşe sayfası bozulmuş, sefanın ise adı kalmıştır.

İlk bendin son beytinin Şeyh Gâlib'e ait olduğu hususunda herhangi bir şüphe yoktur. *Divan*'da yer alan başlıkta ifade edildiği şekliyle aşure gününde yağın yağmura nispetle söylenmiştir. Ayrıca Şeyh Gâlib *Divan*'ında yer alan kıtanın -mecmuâda ifade edildiği şekliyle "kita-i rana"nın- ilk iki mısraıdır. Şair, aşure gününde feleğin hüznü seven karakterinin bu güne bulandığını, âdeta onun güzelliklerini gölgelediğini anlatmak istemiştir. Bu üzüntü ile yeryüzü ile asmanın derya ve Nil'e döndüğünü belirtmektedir.

Şair, ikinci bentte kıtanın son mısraında yer alan "zannetme" ifadesini redif olarak kullanmıştır. Böylece okuyucuyu âdeta bir uyanışa davet etmekle birlikte söylediklerine dikkat kesilmelerini istemektedir. Hüznü yaşarken Kerbelâ hadisesi ile ilgili yapılan adaletsizlikleri unutturmamayı amaçlamıştır. Ayrıca şekilde görünenlerin ardında farklı gerçeklerin bulunduğunu hissettirmeye çalışmıştır. Bununla birlikte bendin genelinde matem ile birlikte felekten, Yezîd ve yolundan gidenlerden şikâyet, Hz. Hüseyin'e övgü ve ilk bentten farklı olarak Süfyânîlere yönelik eleştirisi vardır.

İkinci bendin ilk üç beytinde de ayın matem yönü üzerinde durulmuştur. Kerbelâ hadisesinin dermanı mümkün olmayan, iyileşmesi olanaksız bir yara; sönmeyecek bir yangın olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte Nuh Tufanı'ndan bile büyük bir bela olduğu söylenmiştir. Üçüncü beyitte ise felekten şikâyet vardır. Burada şair, adaleti bir bina olarak tasavvur eder ve onun artık yıkıldığını bu nedenle mamur olduğunu sanmamak gerektiğini söyler. Ancak beytin ikinci mısraında feleğin zulmünün sonsuz olmayacağını da özellikle ifade ederek âdeta umutsuz olmamak gerektiğini vurgular.

Dört ve beşinci beyitlerde Yezîd'in yolundan gidenlere, destekleyenlere ve aynı süleleden gelenlere karşı doğrudan eleştiriler yöneltilmektedir. Şair, bilhassa Süfyân diyerek belirttiği bu kişilerin oluşturduğu kavmin yaptıklarının boş inanış olduğunu, imanla alakalarının olmadığını belirtir. Ellerinde tespih bulunmasının onları ümmetin irfan sahibi kişileri yapmayacağını söyleyerek bu hususta onlara bakıp da yanılığa düşülmemesi gerektiğini ima eder. Beyitlerde bu kişilerin -doğal olarak mersiyede anılmaları itibarıyla Yezîd'in yolundan gidenlerin- temiz bir kişiliğe sahip olmayıp ikiyüzlü oldukları bu nedenle iman sahibi olarak düşünülmemesi gerektiği anlatılır.

Altıncı beyitte Süfyânîlerin tenkidinin yerine Hz. Hüseyin'in kendisi, ailesi ve onu destekleyenler için övgüde bulunmaktadır. Bu bağlamda şair, Hz. Peygamber'in soyundan gelen bu kişiler için cesur, yiğit anlamına gelen "dilâver" tabirini kullanır. Onların cahil kişiler olarak düşünülmemesi gerektiğini de özellikle vurgular. Hz. Peygamber'in yolundan gidip can veren âşıklar oldukları, bundan dolayı sadece kendinden geçercesine seven divaneler olamayacaklarını da özellikle dile getirir.

Sekizinci beyitte de "ehl-i garaz" denilerek yine Süfyânîlere yönelik ağır eleştiriler mevcuttur. Şair, onları gönlü boş kişiler şeklinde tarif eder ve karakter yönünden eşek huylu olduklarını söyler. Bunun yanında şair dokuzuncu beyitte Hz. Hüseyin'den bahsetmektedir. Toprak olmakla Hakk'a ulaşmanın farklı olmadığını belirtilerek Hakk'ın makamında yerini vurgulamak istemiştir. Aynı zamanda Hz. Hüseyin'in peygamber soyundan geldiğini başka bir hakan zannetmemek gerektiğini söylemektedir. On ve on birinci beyitlerde Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit olması ile ilgili hüznün Müslümanlar içindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Artık bugünde ferahın haram olduğu sanki kıyametin koptuğu ifade edilmiştir. Dünyanın artık mutluluk içinde olabileceğini zannetmemek gerektiği anlatılmıştır.

İkinci bendin son beyti de ilk bendin son beyti gibi Şeyh Gâlib *Divan*'ında mevcuttur. Beyitte aşure gününde yağın yağmurun aslında semâvât ehlinin gözyaşları olduğu belirtilmiştir. "Şehîd-i Kerbelâ" diye tabir edilen Hz. Hüseyin'in temiz ruhu

için aktığı vurgulanmıştır. Ayrıca beyitte geçen sebîl kelimesinin hayrat, parasız olarak dağıtılan su (Devellioğlu, 2008, 925) anlamı da beyte farklı bir anlam katmıştır. Şair, yağın yağmuru sebîle eşdeğer olarak kullanarak âdeta aşure günü insanlar için hayır amacıyla dağıtılan suya eşdeğer olduğunu belirtmek istenmiştir.

5. Mesnevinin Yer Aldığı Mecmuâ

Mecmû'a-i Eş'âr, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 2533, 819.1008 tasnif numarası ile kayıtlıdır. Rikâ yazısı ile kaleme alınmıştır. 67 varaktan oluşmaktadır. Satır sayısı değişiklik göstermektedir. Kağıt ölçüleri 185x127 mm'dir. Sarı samanlı cedîd kağıt üzerine yazılmıştır. Yaprakları rutubet lekeli. İçinde Farsça ve Türkçe şiirler bulunmaktadır. Ârif, Ahmed Hamdî, Dertli, Feyzî, Fuzûlî, Giritli Sırrî Paşa, Hâkî, Hasîb, Kaygusuz Abdal, Kâzım, Memdûh, Hüseyin Lâmekanî, Kemterî, Mevlânâ, Naîlî, Nigâhî, Nakşî Dede, Nesîmî, Harâbî, Sâdî, Safvet, Şems-i Tebrîzî, Şeyh Nazîf Mevlevî, Üsküdarlı Sâlim, Üsküdarlı Süleymân, Üsküdarlı Şeyh Rızâ, Üsküdarlı Talat, Şâhidî. Şirazî Hafız, Şem'î, Pertev Paşa, Turabî, Zaifî, Zihnî mecmuâda manzumeleri bulunan şairler arasındadır. Bununla birlikte 1286/1870 tarihli iki ayrı Kerbelâ mersiyesi ile müellifi belli olmayan beyitler ve şiirler de bulunmaktadır.

6. Metin Neşrinde Dikkat Edilen Hususlar

Metin tamiri gerektiren yerler köşeli ayraç “[]” ile gösterilmiştir. Okunması ile ilgili şüphe uyandıran yerler soru işareti (?) ile belirtilmiştir. Bununla birlikte müstensih tarafından imlası kusurlu olarak yazılan hüzün (hüzn), Hakk (Hakk), dilâvârân (dilâverân) kelimeler ayraç içindeki şekilleriyle transkribe edilmiş olup çeviri yazılı metin üzerinde gösterilmemiştir. Bununla birlikte çeviri yazının tamamında İsmail Ünver'in çevri yazıda yazım birliğine dair önerileri (Ünver, 2018, 51-83) dikkate alınarak Arapça ve Farsça kelime ve eklerin neşri yapılmıştır.

Sonuç

Türk edebiyatında mersiye yaygın olarak kullanılmıştır. Klasik Türk edebiyatına mensup şairler; birçok devlet adamından, şeyhlere, aile fertlerine hatta ölen hayvanlardan, kaybedilen şehirlere kadar mersiyeler kaleme almışlardır. Ancak bütün bu mersiyeler içinde âdeta farklı bir tür niteliği kazanan Kerbelâ mersiyelerinin özel bir yeri vardır. Çünkü bu mersiyelerde Hz. Peygamber'in torunu ve Hz. Ali'nin oğlu olan Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilişi anlatılır. Bundan yola çıkarak bilhassa muharrem ayı ve aşure günlerinde bu elim olaya duyulan hüzn ve matemi belirtmek için okunarak Türk toplumunda bir geleneğin oluşmasına katkı sağlamıştır.

Muharrem ayı içinde ve aşure gününde başta Ailevi toplumunda olmak üzere oruç ve birçok ritüelin yanında Kerbelâ mersiyeleri -bilhassa Fuzûlî'nin *Hâdikat-üs-süedâ*'sından parçalar- okumak bir gelenek hâline gelmiştir. Bunun yanında devlet yönetiminden, tekkelere toplumun birçok kesimi tarafından yapılan törenlerde Kerbelâ mersiyeleri okunmuştur. Aynı şekilde başta Bektaşilik olmak üzere bütün tekkelerde bu türe ait manzumeler yazmak zaman içinde âdeta zorunluluk olmuştur. Çalışmaya konu olan Kerbelâ mersiyesinin temelini oluşturan Şeyh Gâlib'in yazdığı kıta da aşure gününde yapılan ayîn-i şerîfte söylenmiştir. Bu açıdan Kerbelâ mersiyelerinin muharrem ayında ve aşure gününde Mevlevî tekkelerinde de okunduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Çalışmaya konu olan mersiye 24 beyitten meydana gelmiştir. Gâlib'in iki beyitlik kıtasına ilave edilen beyitlerle oluşturulmuştur. Nazım şekli olarak diğer mersiyelerden farklı olan özelliği, iki bentten oluşan bir musammat olmasının ötesinde bir tazmin niteliği taşımasıdır. Bu bakımdan Kerbelâ mersiyeleri içinde tazmin şeklinde kaleme alınması yönünden istisnai örnekler içinde yer almaktadır.

Mersiye muhteva yönünden değerlendirildiğinde de klasik Türk edebiyatında yazılmış mersiyelerden farklı özellikler taşımaktadır. Çünkü birçok mersiye dünyanın geçiciliği, gaddarlığı ve zalimliği, feleğe sitem, yas, övgü, olayın tasviri ve dua, temenni gibi bölümlerden oluşurken çalışmaya konu olan mersiyede böyle bir konu sınıflandırması yoktur. Bununla birlikte mersiyenin tamamına aksetmiş bir yas ve hüznün okuyucuya etkili bir şekilde hissettirildiği söylenebilir. Şair, Hz. Hüseyin ve ailesine karşı duyduğu sevgi ve hürmeti mısralarında sıklıkla dile getirir. Hz. Hüseyin için Hüseyin-i mütebâ, nahl-i şimşâd, iffet mülkünün şahı, Kerbelâ şâhı gibi ifadeler kullanır. Bununla birlikte kendisine ve Hz. Peygamber soyundan gelenlere yapılan haksızlıklara, olanlara karşı seyirci kalanlara ve Yezîd'e karşı sitem ve öfkeyi de güçlü bir şekilde hissettirir.

Şeyh Gâlib'in kıtasından iki bentlik mersiye meydana getiren şairin kim olduğu belli değildir. İkinci bendin on birinci beytinde “ey Sâlim” ifadesi Sâlim mahlashı şairleri işaret etse de tam olarak manzumenin müellifini tespit etmeye yetmemektedir. Aynı zamanda mersiyenin dil ve üslubu da bu hususta sonuca varılmasına katkı sağlamamaktadır.

Netice olarak Kerbelâ mersiyesi yazma ve okuma geleneği Türk toplumunda önemli bir yere sahiptir. Bunda Hz. Hüseyin sevgisinin yanında muharrem ayı ve aşure gününde Kerbelâ hadisesini anma kültürünün etkisi kaçınılmazdır. Bu çalışmada incelenen mersiye de bu kültürün ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Birçok yönden değerlendirildiğinde alan için istisnai nitelikleri barındırması bakımından kıymetlidir.

Kaynaklar

- Akpınar, Hüseyin. “Mevlevî Müsikîsi ve Şanlıurfa Örneği”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18/18, (2007), 234.
- Aktaş, Hacer. *Osmanlı'da Mübarek Gün ve Gecelerde Dinî Musiki*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Alıcı, Lütfî. *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2016.
- Alp, Gökhan. “Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi: Konuyu Kendi Realitesine Uygun Konumlandırma Çabası, Eksiklikler-Tespitler Literatür”, *International Journal of Filologia (IJOF)*, 3/4, (2020), 56-89.
- Alpaslan, H. Hüseyin. *Anadolu'daki Alevilik ve Kızılbaş Türkler*. İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2012.
- Arslan, Mehmet, ve İ. Hakkı Aksoyak. “Gelibolulu Mustafâ Âlî'nin Kerbelâ Mersiyelerini Muhtevî Bir Risâlesi: “Subhatü'l-Abdâl”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 2, (1996), 49-67.
- And, Metin. *Ritüelden Drama Kerbelâ-Muharrem-Ta'ziye*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
- Arslan, Mehmet, ve Mehtap Erdoğan. *Kerbelâ Mersiyeleri*. Tunceli: Tunceli Üniversitesi Alevilik Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 2009.
- Ayan, Elif. *Sâlim Efendi'nin Husrev ü Şîrin Mesnevisi ve Türk Edebiyatında Husrev ü Şîrin Mesnevileri*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.
- Aydın, Haluk. “Remzi'nin Kerbelâ Mersiyesi”, *The Journal of Turk-Islam World Social Studies*, 2, 13/13, (2019), 39-254.
- Aytaş, Gıyasettin. “Aşurenin Alevilik ve Bektaşilik Anlayışı İçindeki Yeri ve Önemi”, *NTV Tarih*, 1/1, (2010), 2.
- Canım, Rıdvan. *Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Çağlayan, Bünyamin. *Kerbelâ Mersiyeleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997.
- Çakır, Mümine. “Kadîmî'nin Kerbelâ Mersiyeleri”, *Electronic Turkish Studies*, 7/1, (2012), 706.

Çaycıoğlu, Melike Kübra. “Klasik Türk Şiirinde Beşer Mısraklı Bentlerden Teşekkül Etmış Nazımların Tanım, Biçim ve Kapsamı Üzerine.”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 37, (2022). 273-298.

Çiftçi, Cemil. *Muallim Feyzî Mâtem-nâme ve Vâveylâ*. İstanbul: Kevser Yayınları. 2012.

Çiftçi, Cemil. *Divan Şiirinde Kerbelâ Ağıtları*. İstanbul: Kevser Yayınları, 2008.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2008.

Dilçin, Cem. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016.

Duman, Filiz. “Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey ve *Divânçe’si*”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 51, (2020), 239-252.

Ekici, Ayşegül. “XIX. Yüzyıl Şairlerinden Nihanî ve Kerbelâ Mersiyeleri”, *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 18, (2022), 29-61.

Erdoğan, Mehtap. “Sivaslı Ali Şâdi ve Kerbelâ Mersiyelerini İhtiva Eden Sirişki-mâtem Adlı Eseri”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, (2009). 54-72.

Esir, H. Ali. “Anadolu Sahası Mesnevilerinde Kerbelâ Vakası”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/1, (2012), 43-64.

Güfta, Hüseyin. *Sâlim (Mirzâ-zâde) Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Karşılaştırmalı Metni*. Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995.

İpekten, Haluk. *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012.

İsen, Mustafa. *Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1994.

Kalkışım, M. Muhsin. *Şeyh Gâlib Divânı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992.

Kaya, B. Ali. “Osman Nevres’in Kerbelâ Mersiyeleri I: Mersiye-i Hazret-i Hüseyin”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 28/28, (2022), 267-295.

Koç, Hamza. *Eski Türk Edebiyatı Teorik Bilgiler (Nazım Şekilleri, Edebî Türler, Aruz ve Edebî Sanatlar)*. Çorum: Kut Yayınları, 2019.

Koç Keskin, Neslihan. *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2016.

Noyan, Bedri. “Bektâşi ve Alevilerde Muharrem Ayini Aşure ve Matem Erkanı.”, *Halk Kültürü*, İstanbul: Gümüş Basımevi Yayınları, 1984.

Polat, Kadim. “Aşure Geleneğinin Tarihsel Arka Planı ve Osmanlı Kültür Dünyasına Yansımaları”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3/4, (2019), 457-474.

Turan Selami, ve Ahmet Akgül “Sâfi’nin Kerbelâ Mersiyesi Üzerine Bir Tahlil”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 64, (2013), 31-42.

Okçu, Naci. *Şeyh Gâlib Divânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10654,metinpdf.pdf> (09.08.2023).

Özlü, Zeynel. “Osmanlı Devletinde Tekkelere Bir Bakış: Aşure Geleneği”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 57, (2011), 191-212.

Özmen, İsmail. *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi-2 (16. Yüzyıl)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

Özön, M. Nihat. *Resimli Büyük Türk Dili Sözlüğü*. İstanbul: Arkın Kitabevi Yayınları, 1971.

Öztuna, Yılmaz. *Büyük Türk Müzikisi Ansiklopedisi*. C.1. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1990.

Şahin, Gülay. “Zekî Divanı ve Divan’daki Kerbelâ Mersiyeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 59, (2011), 239-252.

Şenödeyici, Özer vd. *Osmanlı Edebi Metinlerini Anlama Kılavuzu*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2015.

Uzun, M. İsmet. “Muharremiyye”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. 31. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

Ünlü, İhsan. “Muharrem Matemî/Orucu, Aşure Günü ve Erzincan’da Aşure Etkinlikleri”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13/2, 2020, 31-51.

Ünver, İsmail. “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Türkojoloji Dergisi*, 11/1, (2008), 51-83

Yaman, Ali. *Alevilik/Kızılbaşlık Tarihi*. Ankara: Nokta Kitap Yayınları, 2007.

Yılmaz, Müslüm. *Klasik Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.

Yöre, Seyit. “Alevi-Bektaşî Kültürünün Müziksel Kodları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (2011), 230.

Ekler**Ek 1: Metnin Transkripsiyonlu Yazı Çevrimi****Metin****Şeyh Gâlib Kıddise Sırrıhu'l-Vâhib Hazretlerinin Kıt'a-ı Ra'nâsına
On Birer Beyt 'İlâvesiyle Merşiyedir****43b****I. BENT**

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

1 *Yine yaqdı Muħarrem her derün-ı mâtem-âbâdı
Yine oldı füzün ehl-i dilâniñ âh-ı ğam-zâdı*

2 *Yine ğamlarla toldı 'aşıkâniñ hâne-i yâdı
Yine ğerd-i kederle oldı pür-âyine-i şâdı*

3 *Bu bir gündür ki sîne kerb ider aqıtâb ü evtâdı
Bu bir gündür ki eyler zâr u ğiryân cümle efrâdı*

4 *Bu bir gündür ki bād-ı sem esüp bir naħl-i şimşâdı
Felek şoldurdu âħir dîne ol ki reh-ber ü hâdı*

5 *Hüseyn-i müctebâ kim emriniñ şâhân-ı münkâdı
Ser ü şân-ı semâniñ nâmi iken zıkr ü evrâdı*

6 *Cihânda ğalmanı bir ğörmedik a'dâdan ifsâdı
Ayaq altında ğaldı eñ nihâye âl ü evlâdı*

7 *Uzakdan baqdılar bu hâle ğalk-ı Şâm u Bağdâdı
O şâh-ı mülk-i 'ıffet ğöremedi bir ğün imdâdı*

8 *Bu mevsimde dilâverâna yokdur başqa bir vâdı
Yezîde la'net eyler arturup eğğân u feryâdı*

9 *O itdi hânedâna bunca zulm ü bunca bî-dâdı
O kâfir oğlı kâfir mâ-cerâniñ buydı mu'tâdı*

10 *Harâb oldı anıñ mekriyle dîniñ ğaşr ü bünyâdı
Köpek mel'ün bu yolda yakın itdi dîv ü Şeddâdı*

11 *Bu eyyâm oldı hüzn ü iztirâba bâ'is ü bâdı
Bozuldu nüshâ-i şâdı şafâniñ ğaldı bir adı*

12 *Bulandı yevm-i 'âşürâda ğarħıñ tab'-ı nâ-şâdı
Zemîn ü âsumân bu hüzn ile deryâ vü Nîl oldı*

II. BENT**44a**

1 *Bu bir gündür ki dığer-hâl ile yeksân zann itme
Oñulmaz yâradır bu kâbil-i dermân zann itme*

2 *Bu bir sevdâ ki yokdur çâresi âsân zann itme
Belâ-yı Kerbelâdır vak'a-i tıfân zann itme*

3 *Yıkılmışdır binâ-yı 'adli âbâdân zann itme
Ta'addiyât-ı ğarħ-ı dîn var pâyân zann itme*

4 *Bu bâbda Sufiyâni şâħib-i iz'ân zann itme
O ğavmiñ zu'muni sen dâhil-i imân zann itme*

5 *Elinde sübhâ kim var ümmet-i 'ırfân zann itme
Riyâğerdir o nâ-pâki zevi'l-îmân zann itme*

6 Dilāverān-ı āl-i Aḫmedi nā-dān ḡann itme
Bu yolda cān virir 'uṣṣāk-ı şeydā-ḫ'ān ḡann itme

7 Dilā kavliñde ṣādık ol sözüm nihān ḡann itme
Maḥabbetde ṣebāt it 'ahdiñi noḡṣān ḡann itme

8 Ne dir ise disün ehl-i garaḡ her ān ḡann itme
Tehī-dil ḫar-meniṣ ol kimseyi insān ḡann itme

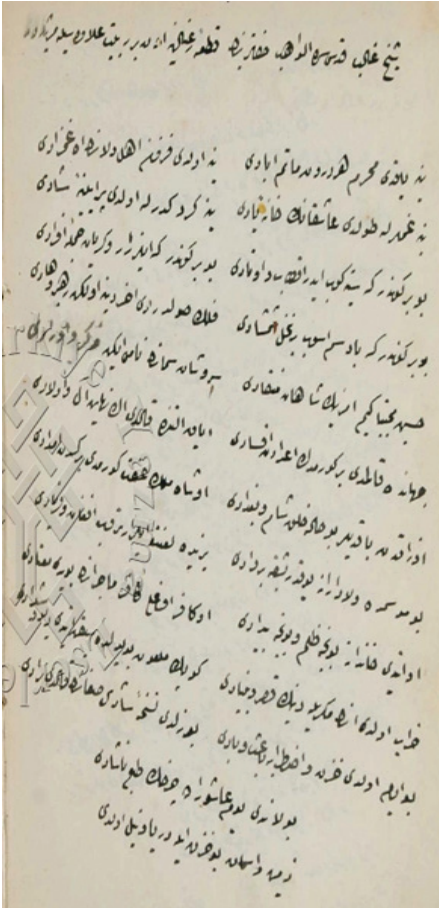
9 Olan ḡaltide-ḫāk ü Ḥaḫḫ başka cān ḡann itme
Peyāmbere-zādedir anı diġer ḫākān ḡann itme

10 Bu mevsimde Müselmāna feraḡ ṣāyān ḡann itme
Kelām emīn (?) dāne baḫma ḫaḫ-güyān ḡann itme

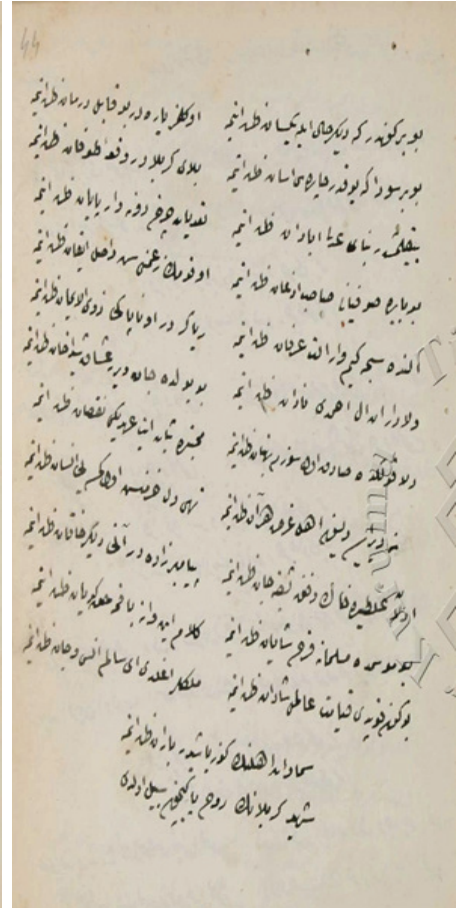
11 Bugün ḫopdı kıyāmet 'ālemi ṣādān ḡann itme
Melekler aġladı ey Sālim ins ü cān ḡann itme

12 Semāvāt ehliniñ gözyaṣıdır bārān ḡann itme
Şehīd-i Kerbelāniñ rüh-i pākiyçün sebīl oldı

Ek 2: Mersiyenin El Yazması

43b numaralı varak

44a numaralı varak

Extended Abstract

The transience of the world or the reality of death has emerged as a phenomenon that has entered the world of emotions and thoughts since the existence of human beings. For this reason, it has made itself felt in many areas related to society, starting from the individual, from customs and traditions to religious beliefs. Naturally, it is inevitable for literature to be influenced by elements related to death, considering its ability to express feelings and thoughts in the most effective way, and to turn it into a literary material for itself. Based on this, the first products of literature were poems describing death.

Classical Turkish literature also did not refrain from explaining the reality of death. Thus, many poems in the elegy genre were written. Especially poets belonging to the classical Turkish poetry tradition wrote many poems in the elegy genre. However, among all the elegies, the Karbala elegies have a special place. In fact, when it comes to elegies, the first thing that comes to mind is the Karbala elegies. Because in these elegies, the martyrdom of Hazrat Hussein, the grandson of the Prophet Muhammad and the son of Hazrat Ali, in Karbala is told. Especially in the month of Muharram and Ashura, it is read to express the sadness and mourning felt for this painful event, which has increased the importance of this genre. Based on this, writing and reciting the Karbala elegy has become a tradition in Turkish society over the centuries. Accordingly, writing Karbala elegies has become increasingly popular among poets in classical Turkish literature. It has continued to spread to all areas of society.

It has become a tradition to read Karbala elegies in addition to fasting and many rituals, especially in the Encyclopedia of Islam community, during the month of Muharram and on the day of Ashura. In addition, it has reflected in a wide area, from the state administration to the lodges and to a large segment of the society. Over time, writing such poems has become a necessity in all lodges, especially Bektashism. The stanza written by Sheikh Galib, which forms the basis of the Karbala elegy, which is the subject of the study, was sung at the ceremony called *ayin-i şerif* held on the day of Ashura. In this respect, it is clearly seen that Karbala elegies are also read in Mevlevi lodges in the month of Muharram and on the day of Ashura.

This study was written as a manifestation of the tradition of writing and reading Karbala elegy. The elegy is included in a magazine in the National Library. It is titled "Elegy to the Continent of His Holiness Sheikh Galib Kuddise Sırrıhu'l-Vâhib with the Addition of Eleven Couples". Elegy is not included in Sheikh Galib's Divan, and it is not clear by whom and when it was created. Characteristics such as the title of the poem, its content and the stylistic characteristics of the poet do not fully reveal who it belongs to. Although the phrase "Oh! Salim" in the eleventh couplet of the second paragraph indicates poets with the pseudonym Salim, it is not enough to lead us exactly to the author of the poem. At the same time, the language and style of the elegy do not contribute to reaching a conclusion on this issue.

When evaluated in terms of content, the elegy has different characteristics from the elegies written in classical Turkish literature. Because while many elegies consist of sections such as the transience, brutality and cruelty of the world, reproach to fate, mourning, praise, description of the event and prayers and wishes, there is no such classification of topics in the elegy that is the subject of the study. However, it can be said that the reader is effectively made to feel the mourning and sadness reflected throughout the elegy. The poet often expressed the love and respect he felt for Hazrat Hussein and his family in his verses. He criticized Yazid and those who gathered around him and those who remained silent about the oppression. He referred to them with negative adjectives in many places.

The elegy that is the subject of the study differs from other elegies in terms of its verse form. Although it is common for elegies to be written in the *terkib-i bent* form in classical Turkish literature, *ghazals* come first in Karbala elegies. However, the elegy that is the subject of the study was not written in these two verse forms. However, it can be said that it is a *musammat* consisting of two clauses. Moreover, it is a compensation. In this respect, it is among the exceptional examples in terms of being written in the form of compensation among the Karbala elegies.

In light of all this, the tradition of writing and reading Karbala elegy has an important place in Turkish society. In addition to the love of Hazrat Hussein, the influence of the culture of commemorating the incident of Karbala in the month of Muharram and on the day of Ashura is inevitable. The elegy examined in this study also emerged as a product of this culture. It is valuable in terms of having exceptional qualities for the field when evaluated in many aspects such as its content, the fact that the stanza, which is its starting point, was written by Sheikh Galib, and the fact that it is an example of compensation.